

Рис. 2. Алгоритм побудови дискримінантної моделі

7. Мандель И. Д. Кластерный анализ. / М.: Финансы и статистика, 1988./ 176 с.

8. Многомерный статистический анализ в экономике / Под ред. В. Н. Тамашевича. / М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999./ 598 с.

9. Arnold S. J. A test for clusters / Journal of Marketing research./ 1979./ November./ P. 545-551.

In the article, the necessity of development of prognostic model for definition of insolvency of

enterprises in conditions of quickly changing market environment is focused on. For definition of the probability of the arising phase of the enterprise's insolvency the complex of economic-mathematical models is offered. It will contain algorithms of clustering of available complex of enterprises and constructing the discriminant model which will make it possible to distribute the enterprises on solvent and insolvent ones, and also to define the phase of the enterprise's insolvency.

Шеленко Д.І., Мегедин Н.Р.

ПІДВИЩЕННЯ СИСТЕМНОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті висвітлена необхідність застосування системного підходу з метою покращення результатів діяльності сільськогосподарських підприємств області; виявлено та проаналізовано основні передумови досягнення системності їх розвитку.

Ключові слова: системність, розвиток, сільськогосподарське підприємство, агроформування, ресурсне забезпечення.

І. Вступ. В умовах мінливості сучасного ринкового середовища, особливо аграрного

ринку, передумовою досягнення високих результатів господарювання підприємства є спосіб його організації. Чимало науковців при цьому привертають увагу до сутності і важливості застосування системного підходу.

Системний підхід полягає у застосуванні сукупності методологічних принципів і теоретичних положень, які дають змогу розглядати кожний елемент системи в його зв'язку і взаємодії з іншими елементами; простеженні змін, що відбуваються в системі у результаті змін окремих її ланок; вивченні специфічних

системних властивостей; розробці обґрунтованих висновків про закономірності розвитку системи; визначенні оптимального режиму функціонування системи [1, 20].

Системний підхід передбачає, що будь-яка організація виступає як система, складена з частин, кожна з яких має свої інтереси. Для досягнення загальної мети організації необхідно розглядати її як єдину систему [1, 20]. Це твердження у повній мірі стосується також аграрного сектора економіки. Сільське господарство, за висновком О.О. Ніконова, є надскладною біо-соціо-економічною суперсистемою [2]. Його ефективний розвиток залежить від злагодженого функціонування цієї системи. Сутність системи, системного підходу, їх застосування в різних галузях економіки, досліджувало чимало вчених-аграрників, зокрема: В.Г. Андрійчук, І.Н. Бузудалов, М.В. Вишиванюк, М.В. Зубець, Е.Н. Крилатих, В.Я. Месель-Веселяк, О.О. Ніконов, О.М. Онищенко, В.В. Россоха, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, К.І. Якуба та ін. Однак питання системного розвитку сільськогосподарських підприємств залишилися вивченими недостатньо.

II. Постановка завдання. Метою статті є виявлення передумов досягнення системності розвитку сільськогосподарських підприємств, аналіз їх впливу на функціонування агроформувань та пошук шляхів їх поглибленого впро-

вадження в дію на прикладі Івано-Франківської області.

III. Результати. Системний розвиток – це одночасно організаційно, економічно та соціально узгоджені дії всіх елементів реформи, підпорядковані досягненню кінцевого результату, орієнтованого на задоволення інтересів кожного селянина зокрема [3, 21-22].

Найважливішими передумовами досягнення системності розвитку сільськогосподарських підприємств є (рис. 1):

- державна аграрна політика;
- науково-організаційне забезпечення їх функціонування;
- належне законодавче забезпечення;
- планування діяльності підприємств;
- забезпечення ресурсним потенціалом;
- включення у процеси діяльності організаційних, економічних, соціальних складових (функцій);
- використання (запровадження) інновацій, новітніх розробок;
- просування товарів на ринку;
- здійснення їх моніторингу;
- інформаційне забезпечення.

Державна аграрна політика. З початку аграрної реформи (1990 р.) в Україні спостерігається зниження обсягів виробництва продукції сільського господарства та погіршення фінансового стану підприємств АПК.

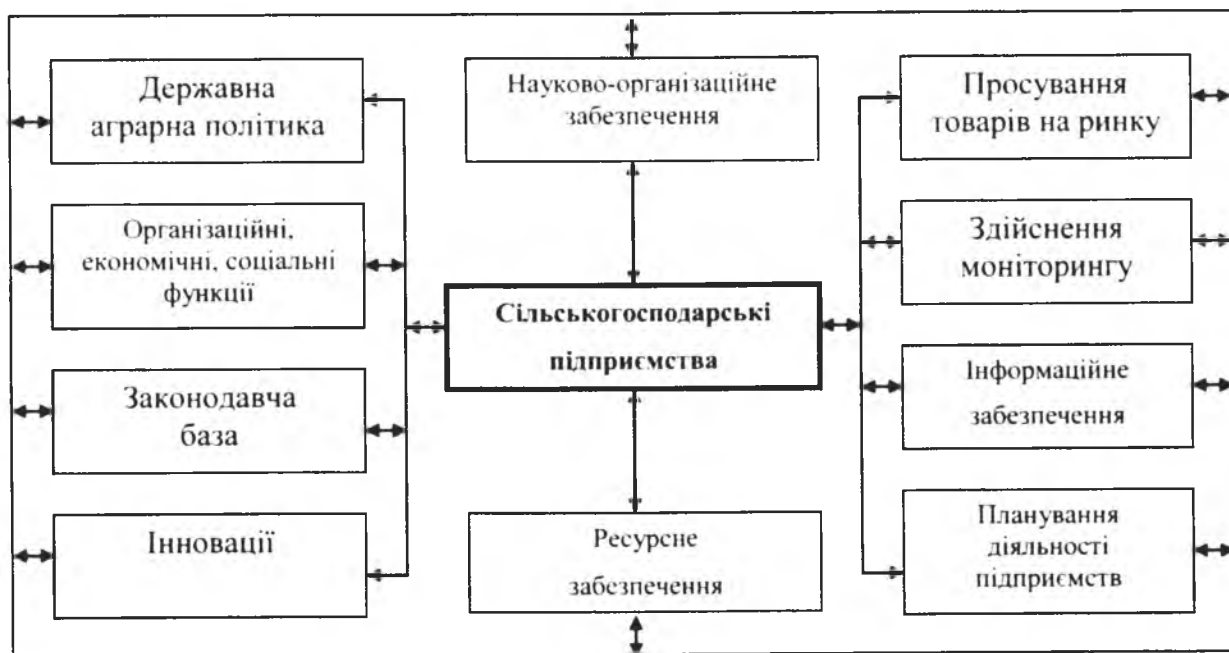

Рис. 1. Модель системного розвитку сільськогосподарських підприємств

Основними причинами падіння результатів господарювання в аграрній сфері за висновками М.В. Зубця, В.В. Юрчишина були:

- політична нестабільність у державі;
- недосконалість організації і механізмів здійснення реформи;
- розвал системи економічних механізмів регулювання сільського господарства [4, 10].

Тому виникає потреба в розробці новітньої аграрної політики, яка має вирішувати важливі завдання: закріпити і надалі розвивати позитивні надбання всіх складових аграрних відносин; створити організаційні, економічні, соціальні, умови успішного функціонування виробників усіх форм власності; сприяти утвердженню на селі приватного сектора; вивести на вищий рівень орендні відносини; відновити агропромислове виробництво до оптимальних розмірів, поліпшити соціальні умови проживання на селі [4, 11], [5, 14].

Формування новітньої аграрної політики держави має відбуватись на засадах системності. Суть їх полягає в тому, що елементи та взаємозв'язки системи державного управління аграрною політикою повинні бути достатньо опрацьовані в науково-прикладному відношенні, виконувати чітко визначену для кожного із них функцію, взаємодіяти на прогнозований кінцевий результат, мають відповідати внутрішній побудові системи, повинні перебувати у відносній рівності.

Держава в умовах сучасної політики і курсу Президента України до Європейського Союзу, спрямованого на соціально-економічний розвиток та подолання бідності, шлях до демократії, безпеки та процвітання, бере на себе зобов'язання в оновленні аграрного сектора та визначення нових цілей аграрної політики [6, 3-4].

Відповідно до завдань новітньої аграрної політики держава повинна створити сприятливі умови для успішного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах перехідного періоду. Розвиток аграрних підприємств є цільовою установкою держави. Тому державна політика щодо села, а також сільськогосподарських підприємств, які там функціонують, повинна сприяти їх системному розвитку.

Законом України “Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромисло-

вого комплексу в народному господарстві” передбачено, що розвиток аграрного сектора забезпечується державою шляхом здійснення організаційно-економічних і правових заходів: надання агропромисловим товаровиробникам права вільного вибору форм власності і напрямків трудової та господарської діяльності, повної власності на результати своєї праці, створення необхідної ресурсної бази для всебічного задоволення виробничих потреб і розвитку соціальної інфраструктури, регулювання відносин агропромислових товаровиробників і держави за допомогою системи бюджетного фінансування, кредитування, оподаткування, страхування із широким застосуванням комплексу пільг тощо [7, 111].

Основи державної політики стосовно аграрного сектора визначено також Законом України “Про державну підтримку сільського господарства України”, який набрав чинності 1 січня 2005 р. [8]. Згідно із цим Законом, передбачено: державне регулювання цін окремих видів сільськогосподарської продукції та створення аграрного фонду (цим передбачено правила цінового регулювання, мінімальні та максимальні закупівельні ціни, товарні та фінансові інтервенції, адміністративне регулювання цін та бюджетна дотація); інші види підтримки виробників продукції та аграрного ринку (передбачаються державні заставні закупівлі зерна, кредитна субсидія, дерегуляція ринку продукції та заборона дискримінації прав її власників); державне регулювання ринку страхування сільськогосподарської продукції (де визначено порядок страхування продукції, а також формування та використання фонду аграрних страхових субсидій); державна підтримка виробників продукції тваринництва (визначається бюджетна тваринницька дотація).

Науково-організаційне забезпечення їх функціонування. У перехідний період до ринкових відносин економічною наукою обґрунтовано теоретичні та методологічні основи здійснення соціально-економічних перетворень в аграрному секторі України. Основні наукові розробки спрямовувались на роздержавлення та приватизацію землі, реформування колективних сільгоспідприємств, заснування нових організаційно-правових структур на принципово новій основі. Наукові розроб-

ки, втілені у нормативно-правових актах, стали підставою для перебудови земельних і майнових відносин, вдосконалення системи господарювання, розвитку різноукладності та створення різних агроформувань при переході до соціально-орієнтованого ринкового виробництва [9, 395].

Економістами-аграрниками розроблені рекомендації та дані пропозиції для створення та функціонування агроформувань на засадах приватної власності на майно і землю, обґрунтування розвитку цінової політики, удосконалення фінансово-кредитної та податкової системи, створення ринкового середовища і ринкової інфраструктури в АПК [9, 400].

Науково-організаційне забезпечення розвитку агроформувань полягає в розробці соціальних, економічних та правових механізмів системного розвитку сільського товаровиробника, орієнтованого на кінцевий результат. Завданням науково-організаційного забезпечення є розробка методів та шляхів перспективної діяльності аграрних підприємств, яка покликана забезпечити: розробку програми для успішного їх функціонування; надання достовірної інформації про стан аграрного ринку; обґрунтування оптимальних розмірів агроформувань, розробку ефективного механізму реалізації продукції; інноваціями, новітніми прогресивними економічними і технологічними розробками; проведення заходів з підвищення кваліфікації та атестації працівників; проведення моніторингу діяльності та розробку рекомендацій щодо нових механізмів господарювання, які б забезпечили адаптацію підприємств до мінливих ринкових умов.

Належне законодавче забезпечення. Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств та їх структурних підрозділів залежить від належного законодавчого забезпечення. Зокрема діяльність агроформувань всіх організаційно-правові форми господарювання АПК регламентується: Господарським Кодексом України, Законом України “Про підприємництво”, Законом України “Про господарські товариства”, Законом України “Про сільськогосподарську кооперацію”, Законом України “Про фермерські господарства” та іншими. Дані закони передбачають: види і форми підприємств, порядок їх

створення, ліквідації та особливості їх функціонування; розкривають перелік прав, обов’язків та інтересів; створюють рівні правові умови для діяльності організаційних структур; забезпечують їх самостійність; визначають правові, економічні, організаційні, соціальні умови та інші положення.

На сьогодні законодавством недостатньо врегульована діяльність підприємств, ряд законів необхідно переглянути та внести доповнення. Потребують законодавчого оновлення існуючі непорозуміння при створенні, ліквідації та в процесі діяльності підприємств [10, 239].

Планування діяльності підприємств. Організація планування – це система заходів, яка спрямована на ефективну діяльність сільськогосподарських підприємств і є основою для їх роботи.

На сьогодні важливим питанням удосконалення організації планування агроформувань залишається обґрунтованість виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, врахування сезонного і багатогалузевого характеру діяльності аграрних підприємств, розвиток обслуговуючих підрозділів, внутрішнє споживання власної продукції. У зв’язку із цим план розвитку сільськогосподарського підприємства повинен бути оптимальним та врівноваженим.

Ефективність організації планування досягається за таких умов: загальної (всєбічної) обізнаності щодо діяльності підприємств; вивчення географічно-природних особливостей території розташування підприємства; складання програм, проектів, схем, графіків; вивчення організаційно-управлінської структури агроформування. Якомога чіткіше дотримання плану та контроль за його виконанням забезпечать максимізацію фінансових результатів діяльності підприємств.

Забезпечення ресурсним потенціалом. Потенціал підприємства – “це сукупність наявних у економічного суб’єкта ресурсів і можливостей, що можуть бути використані для поставленої мети”. Невід’ємним фактором ефективної діяльності є узгодження співвідношень його складових ефективного господарювання [11, 38].

Оптимальне поєднання і вміле ефективне

настосування наявних ресурсів визначає становлення, успішність господарювання та рівень розвитку підприємства. Основними елементами ресурсного забезпечення агроформувань є: земля, людський капітал, матеріально-технічна база (основні фонди), запаси товарно-матеріальних цінностей (товарні ресурси), фінансові ресурси.

Загальноприйнятою є думка, що основним ресурсом кожного агроформування є земля. Виходячи з цього, в Україні створені форми господарювання, які відповідають вимогам різного бізнесу [11, 187-188], [13, 1. 6-9]: *крупного* (сільськогосподарські підприємства, середній розмір яких в Україні становить 939 га, в Івано-Франківській області – 640 га), *середнього* (фермерські господарства, середній розмір яких становить відповідно 80,3 га та 1031) та *дрібного* (господарства населення, середній розмір яких становить 1-2 га).

Визначальним чинником становлення і розвитку підприємства є людський фактор, або, правильніше кажучи, людський капітал.

Зокрема, К. Якуба зазначає, що людський фактор – в оптимальному поєднанні з природними і матеріально-технічними – є тією вихідною ланкою, яка формує основну рушійну

силу становлення, розвитку й ефективного господарювання всіх соціально-економічних укладів у сільській місцевості [14, 69].

Процес “створення” людського капіталу складний і безперервний, проблема вирішення питань його оптимального складу, якості, специфіки тощо в останні десятиліття набула глобального характеру. Ефективність формування людського потенціалу підприємства, перш за все, залежить від особливостей обраної керівником (чи менеджером) підприємства кадрової політики. П.Ф. Друкер наголошує на таких основних моментах: людину слід “розкривати”, а не використовувати; вона завжди повинна мати стимул до праці; людину слід розглядати як активний конкуруючий ресурс, правильна організація роботи якого стає джерелом стабільності і високої продуктивності колективу; людина повинна знати свою реальну значущість для підприємства, а не мати “відчуття потреби”; її потрібно розвивати, стимулювати і направляти ріст індивідуальності. Власне спрямування такого розвитку визначає, чи буде людина – як особистість і як ресурс – справді розвиватися, чи, навпаки, деградувати, причому доти, доки її взагалі неможливо буде розглядати як ресурс [15, 262-272, 349].

Таблиця 1

**Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств
Івано-Франківської області**

Показники	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Кількість підприємств	197	157	143	129	84
Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві, осіб	13818	8804	7736	6334	5842
у тому числі:					
– в рослинництві, осіб	9217	5452	4533	3372	2347
– в тваринництві, осіб	4601	3352	3203	2962	3495
– на 1 підприємство, осіб	70	56	54	49	69
Середньорічна вартість активів, млн. грн.	382,5	257,5	252,0	291,5	525,1
Сільськогосподарські угіддя, тис. га	114,0	87,0	77,3	66,9	53,7
з них взято в оренду:					
– тис. га;	105,0	80,0	74,0	65,0	51,7
– частка у загальній площі, %	92,0	92,3	95,8	97,0	96,2

Показники ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств наведені у табл. 1 [13, 1, 6], [16, 1-2], [17, 1, 8], [18, 1, 8], [19, 1-2].

За останні роки у сільськогосподарських підприємствах простежується чимале зменшення наявних угідь. Так, у період з 2002 р. до 2006 р. їхня площа зменшилась більш ніж удвічі, що спричинене в основному різким скороченням кількості самих підприємств. Спостерігається тенденція до зниження чисельності працівників, зайнятих у сільському господарстві (відповідно на 36%, 12%, 18% та 7,8 % щорічно).

Відбувається зниження і якісного показника, так званого “вартісного вираження” трудових ресурсів: рівня освіти, опанування нових професійних знань та навичок тощо (Табл. 2) [20, 21, 22, 23].

Тенденція зниження трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств зберігається упродовж усього досліджуваного періоду (з 2003 по 2006 роки), причому щорічно в це зменшення становить у середньому 2 тис. осіб, що призвело до зростання попиту на робочу силу в галузі сільського господарства. Стрімко знижується кількість дипломованих працівників, а загальне підвищення кваліфікації та навчання новим професіям прац-

івників зберігається на рівні 1-2 % від загальної кількості. Серед причин такого занепаду – небажання висококваліфікованих фахівців працювати в сільському господарстві (оскільки тут найнижчий рівень заробітної плати серед усіх галузей економіки), вибір молодими спеціалістами перспективніших напрямів діяльності.

Визначальним чинником господарювання агроформувань є також матеріально-технічна забезпеченість, структура якої дедалі сильніше зношується, руйнується, потребує модернізації, а подекуди – і повного оновлення. Це, в свою чергу, вимагає значних капіталовкладень. Хоча в останні роки зростає інвестування в основний капітал (6 млн. грн. у 2000 р. до 122 млн. грн. у 2006 р.) [20, 170], [23, 154], лівова їх частка здійснюється за рахунок власних коштів (75,9 % у 2001 р. і 50,2 % у 2006 р.), а також за рахунок залучення кредитів банків та інших позик (19,3 %) [23, 154].

Кількісне відображення стану парку сільськогосподарської техніки сучасних агроформувань наведено в табл. 3 [22, 116].

За останні 10 років відбулося згортання парку сільськогосподарської техніки. Зумовлене таке становище недосконалістю державного інвестиційного механізму, обмеженістю можливостей підприємств власними силами

Таблиця 2

Показники розвитку трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області

Показники	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Попит на робочу силу, осіб	84	132	85	106
Працевлаштування не зайнятих трудовою діяльністю громадян, осіб	4376	5638	7076	6517
з них частка жінок, %	43,7	44,3	42,6	42,4
Середньорічна кількість найманих працівників, тис. осіб	18,8	16,8	16,0	14,6
з них штатних, тис. осіб	18,5	12276	15,4	13,8
у тому числі мають вищу освіту за освітніми рівнями: – неповна та базова вища, осіб	2787	2466	2337	2125
частка у заг. кількості штатних працівників, % – повна вища, осіб	15,0	15,2	15,2	15,4
частка у заг. кількості штатних працівників, %	3,75	9,4	10,3	12,2
Навчались новим професіям, осіб	242	129	164	138
Частка у заг. кількості працівників, %	1,3	0,8	1,1	1,0
Підвищили кваліфікацію, осіб	272	163	128	147
Частка у заг. кількості працівників, %	1,5	1,0	0,8	1,1

**Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств
Івано-Франківської області**

Показники	1996 р.	2000 р.	2004 р.	2005 р.
Трактори, тис. шт.	7,6	5,1	3,0	2,8
Культиватори, тис. шт.	2,6	1,8	1,2	...
Сівалки тракторні, тис. шт.	2,2	1,6	1,1	1,0
Картоплесаджалки, шт.	345	146	88	81
Комбайни:				
– зернозбиральні, тис. шт.	1,3	1,0	0,7	0,7
– кормозбиральні, тис. шт.	584	341	197	173
– картоплезбиральні, шт.	100	25	16	13
Бурякозбиральні машини, шт.	269	173	107	93
Доїльні установки, шт.	724	385	171	159

проводити відновлюванні роботи, недосяжністю, отримання кредитів та ін.

Основними причинами зниження рівня агроресурсного потенціалу сучасних сільськогосподарських підприємств є відсутність досвіду практичної роботи в умовах ринкової економіки; недостатня кількість висококваліфікованих спеціалістів у галузі сільського господарства; низький рівень обізнаності з новітніми досягненнями сільськогосподарської науки та відсутність практичних навичок інноваційного розвитку в умовах, значної обмеженості ресурсами; нерозвиненість ринкової та соціальної інфраструктури у сільській місцевості, особливо дорадчого забезпечення товаровиробників; відсутність ефективних механізмів співпраці аграрної науки, освіти і сільського господарства [24].

Включення у процеси діяльності організаційних, економічних, соціальних складових (функцій). Організаційну складову підприємства можна визначити як вихідну, базову функцію. Суть її визначається забезпеченням чіткої злагодженої взаємодії елементів систем усіх рівнів та організації їхньої діяльності. На мікрорівні – це вирішення питань структурної побудови системи “підприємство”, формування виробничої горизонталі та управлінської вертикалі, організація взаємозв’язків між ними та формування внутрішньої культури і мікроклімату підприємства. Мезорівень включає організацію співпраці

підприємства та зовнішнього середовища (сільської території, району, області). На макрорівні – пошук і налагодження зв’язків між системами в масштабах цілої країни та в організації виходу підприємства на загальнодержавний ринок.

Економічна функція агроформувань спрямована на вирішення щонайменше трьох завдань: досягнення заданих обсягів виробництва взагалі та окремих його видів зокрема, прибуткове (рентабельне) господарювання й забезпечення розширеного відтворення [25, 45].

Соціальна функція визначається тим, що сільськогосподарське підприємство, окрім свого виробничого призначення, є ще сферою зайнятості значної кількості людей, а отже, – їхнього соціального існування. Також агроформування беруть участь у соціальному облаштуванні села і сільської території, в якій знаходяться (зазвичай це ремонт доріг, допомога із комунальним обслуговуванням та навчально-методичним забезпеченням освітніх закладів тощо).

Використання (впровадження) інновацій, новітніх розробок. Будь-яку сферу діяльності людини, особливо комерційну, сьогодні важко уявити без впровадження інновацій, остронь інноваційного процесу. Завдяки новітнім технологіям підприємства та й цілі галузі економіки виходять із кризового становища. Інновації являють собою засіб, ресурс, за допомогою якого підприємство на-

буває конкурентних переваг серед інших. Забезпечення новітніми технологіями, передовсім, потребує аграрний сектор економіки. Сільськогосподарські підприємства вимагають не лише новітніх технологічних розробок, але також і значних нововведень у сфері управлінської та організаційної діяльності, в сфері реалізації своєї продукції тощо.

Просування товарів на ринку. З появою нових ринкових умов господарювання перед вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами, окрім питання основної діяльності (виробництва продукції), постало не менш важливе і складне – її реалізація, а отже маркетингова орієнтація підприємства. Результат вирішення цієї проблеми залежить від вмільої розробки комунікативної політики підприємства, зокрема пошуку найефективніших каналів збуту.

Маркетингова орієнтація аграрних підприємств охоплює: виконання робіт по виявленню попиту покупців на пропоновану сільськогосподарську продукцію і послуги шляхом комплексного вивчення стану ринку та перспектив його розвитку, вплив на ринок і споживчий попит за допомогою таких засобів, як реклама, стимулювання збуту з метою формування їх у необхідному для підприємства напрямі; розробку і вирішення питань тари і упаковки; управління асортиментом продукції; забезпечення необхідного рівня доходу та розробку системи цін; формування плану маркетингу; забезпечення контролю й управління функціями маркетингу [26, 72].

Здійснення їх моніторингу. Під моніторингом розуміють відстежування процесів, що відбуваються в будь-якій виробничій та іншій системі, з наступним аналізом їх соціально-економічної результативності. Основною метою моніторингу є активізація, відкриття простору для чинників і процесів, що стимулюють розвиток підприємства, та усунення або мінімізація чинників, що його гальмують [3, 177, 183]. Для детального відображення стану господарювання моніторинг агропідприємств повинен: по-перше, мати системний характер, тобто охоплювати всі сфери і процеси діяльності підприємства; по-друге, бути систематичним, що дасть змогу проаналізувати не окремі його етапи, а постійне фун-

кціонування; по-третє, мати незалежний характер, тобто охоплювати не лише виробничий рівень, а й організаційно-управлінський, що зробить можливим отримання об'єктивних результатів процесу господарської діяльності.

Здійснення інформаційного забезпечення. В умовах ринкової економіки передумовою ефективного господарювання новостворених агроформувань є наявність інформації, особливо з питань аграрної економіки, новітніх технологій і розробок тощо. Задоволення попиту сільськогосподарських товаровиробників на інформаційні послуги Законом України “Про сільськогосподарську дорадчу діяльність” покладено на дорадчі служби [8]. Даним законом визначено основні положення щодо створення, завдань та мети їх діяльності. При цьому сільськогосподарська дорадча діяльність визначається як “сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства”. Серед основних завдань виділяють: надання дорадчих послуг з питань економіки, технологій, управління, маркетингу, обліку, податків, права, екології тощо; надання дорадчих послуг органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування з питань підготовки та реалізації планів соціально-економічного розвитку; поширення та впровадження у виробництво сучасних технологій, новітніх досягнень науки і техніки; сприяння розвитку несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості; робота з сільською молоддю, ініціювання та реалізація молодіжних програм [8].

IV. Висновки. На основі проведеного дослідження можемо зазначити, що процес розвитку сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області ще не набув ознак системності і потребує вдосконалення. Зокрема, ще не вдалося подолати наслідки недосконалої організації здійснення аграрної реформи; немає наразі чітко встановленого механізму налагодження соціально-економічних

відносин сільськогосподарських товаровиробників з органами влади та місцевого самоврядування; потребує нагального вирішення проблема ресурсозабезпечення сільськогосподарських товаровиробників; недостатньо налагоджена система введення в дію інновацій, новітніх технологій та результатів наукових досліджень; процес інформаційно-консультаційного забезпечення ще не набув широкого розвитку, а знаходиться на стадії впровадження і потребує подальшого вдосконалення.

1. Основи інформаційних систем: Навч. посібник. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. / В.Ф. Ситник, Т.А. Писаревська, Н.В. Єрьоміна, О.С. Краєва / За ред. В.Ф. Ситника. – К.: КНЕУ, 2001. – 420

2. Бузудалов И.Н., Крылатых Э.Н., Никонов А.А. и др. Аграрные отношения: теория, историческая практика, перспективы развития. – М.: Наука, 1993. – 405.

3. Вишиванюк М.В. Новый этап развития аграрной реформы в области. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 218.

4. Юрчишин В.В. Концептуальні основи розробки новітньої аграрної політики та її реалізації // Економіка АПК. – 2003. – № 8. – 3–8.

5. Саблук П.Т. Розвитку АПК – надійність і стабільність // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – 11–16.

6. Звернення Президента України Віктора Ющенка до українського народу // Аспекти сільського розвитку. Вісник Інституту сільського розвитку. – 2005. – № 2–3. – 2–4.

7. Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств. – 2-ге вид., доп. / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка. К.: ІАЕ УААН, 2000. – 634.

8. www.rada.gov.ua

9. Розвиток різноукладності на селі: особливості, проблеми / За ред. В.В. Юрчишина. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 446.

10. Онищенко О. М. Аграрна криза: причини виникнення та шляхи подолання // Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001). Видавничий дім альтернативних. – К.: 2001. – 235–253.

11. Россоха В.В. Потенціал аграрного підприємства: методологія дослідження // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – 35–40.

12. Месель-Веселяк В.Я. Реформування аграрного сектору України (результати і проблеми) // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: Матеріали Сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. 9-10 листоп. 2005 – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 182-189.

13. Основні показники роботи сільськогосподарських підприємств (за організаційними формами господарювання) (включаючи фінансові показники) за

2006 рік. – Івано-Франківськ: Івано-Франківське гол. управління статистики, 2007. – 76.

14. Якуба К.І. Людський фактор у реформуванні аграрної економіки // Економіка України. – 2004. – № 5. – 69-75.

15. Друкер П. Ф. Практика менеджмента: Пер. с англ.:–М.: Издательский дом “Вильямс”, 2003. – 398

16. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств (в розрізі господарств) (включаючи фінансові показники) за 2005 рік. – Івано-Франківськ: Івано-Франківське гол. управління статистики, 2006. – 73.

17. Основні показники господарсько-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств за 2004 рік. – Івано-Франківськ: Івано-Франківське гол. управління статистики, 2005. – 77.

18. Основні показники господарсько-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств за 2003 рік. – Івано-Франківськ: Івано-Франківське гол. управління статистики, 2004. – 49.

19. Основні показники господарсько-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств за 2002 рік. – Івано-Франківськ: Івано-Франківське гол. управління статистики, 2003. – 48.

20. Івано-Франківщина, Україна, Світ: Стат. щорічник / За ред. М.В. Кривого. – Івано-Франківськ: Гол. управління статистики в Івано-Франківській обл., 2003 р. – 644.

21. Івано-Франківщина, Україна, Світ: Стат. щорічник / За ред. М.М. Колімбровського. – Івано-Франківськ: Гол. управління статистики в Івано-Франківській обл., 2005 р. – 590.

22. Івано-Франківщина, Україна, Світ: Статистичний щорічник // За ред. М.В. Кривого. – Івано-Франківськ: Гол. управління статистики в Івано-Франківській обл., 2006. – 644.

23. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2006 рік. – Держ. комітет статистики України. – Івано-Франківськ: Гол. управління статистики в Івано-Франківській обл., 2007. – 502.

24. Розпорядження КМУ від 20.06.2005р. № 210-р “Про схвалення Концепції Державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності на 2006-2009 роки” www.minagro.kiev.ua

25. Шеленко Д.І. Сільськогосподарські підприємства Івано-Франківського Прикарпаття після реформи. – Івано-Франківськ: видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. – 180.

26. Гозуля О.П. Маркетингове забезпечення діяльності підприємств на ринку свинини // Економіка АПК. – 2001. – № 12. – 71-75.

The necessity of using the systematical approach with the aim of improving the results of activity in agricultural enterprises of the region is inlighted in the article. The main preconditions of the achievement of their systematic development are found out and analysed.